

Dosya: Hatırlanan Geçmişin İzinde: 1950'den Günümüze İstanbul'da Barınma Pratikleri

Ebru Şevkin,¹ H. İlke Alatlı,² Yeşim Erdal³

¹Arş. Gör Dr. İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

²Arş. Gör Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

³Dr. Öğretim Görevlisi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

Hatırlanan Geçmişin İzinde başlıklı bu dosya, İstanbul'un binlerce yıllık mimari birikimi içinde çoğunlukla göz ardı edilen yakın geçmişine odaklanmaktadır. Uluslararası koruma literatüründe 20. yüzyıl mimarlığı, "modern mimarlık mirası", "20. yüzyıl mirası" ve "yakın geçmişin mimari mirası" gibi kavramlar etrafında ele alınmakta; bu dönemin eserlerinin belgelenmesi ve korunması yönünde çalışmalar gün geçtikçe artmaktadır. Bununla birlikte 2000 sonrasında üretilen bazı yapıların miras olarak değerlendirilmeye başlanması "yakın geçmişin mimari mirası" ifadesinin kavramsal ve zamansal sınırlarını genişletmektedir. Bu durum, miras tanımının yalnızca yaşla sınırlı olmadığını, toplumsal bellek, deneyim ve değer atfı gibi öznel ölçütlerle de biçimlendiğini göstermektedir. Dosyada "hatırlanan geçmiş" kavramı zamansal bir çerçeve olarak kullanılmış, günümüzden geriye bakıldığında, yaklaşık 1950-2025 arasındaki dönemde üretilen ve farklı kuşakların yaşamına dahil olmuş yapı ve mekanların miras olarak değerlerine işaret edilmiştir.

İstanbul'da 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kentleşme hızı artmış, hızla büyüyen kent nüfusunun artan konut ihtiyacı, değişen gündelik yaşam pratikleri ve sosyal ihtiyaçları doğrultusunda kent makro formu yeniden şekillenmiştir. Bu doğrultuda odağını İstanbul'un hatırlanan geçmişine çeviren dosyanın merkezine 'barınma' olgusu alınmış; bu çerçevede dosya kapsamı tekil ve toplu konutlar, yazlık konut ve sayfiye alanlarını, otel ve konaklama yapılarını kapsayacak şekilde biçimlendirilmiştir. Bununla birlikte dosya kapsamına dahil edilen makalelerde ele alınan konuların, değer odaklı koruma anlayışı çerçevesinde, mimari değer, tasarım değeri, teknolojik değer, estetik değer, sürdürülebilirlik değeri, belge değeri, anı değeri, tarihî değer ve ekonomik değer gibi farklı açılardan tartışılması da odak noktasına alınmıştır.

Dosyanın ilk makalesinde, Burak Öztürk ve Yıldız Salman, 1950 sonrası İstanbul'daki planlı konut alanlarını kentin ulaşım koridorlarının gelişimi ekseninde ele alarak, konut üretim ortamını kentleşme dinamikleri, yasal düzenlemeler ve üretim aktörleri arasındaki ilişkiler çerçevesinde bütüncül bir yaklaşımla değerlendirmekte; planlı konut yerleşimlerinin modern mimarlık mirası içindeki önemini örnekler üzerinden tartışmaktadır.

Aygün Aşık ve Ebru Omay Polat'ın kaleme aldığı dosyanın ikinci makalesi Türkiye'de 20.

yüzyılın ortalarından itibaren orta sınıfın yaşantısına ikincil konutlar ve yazlık eğlence-dinlenme mekanları aracılığıyla dahil olan modern sayfiye alanlarını, kültürel miras perspektifiyle ele almaktadır. Yazarlar 1950-1980 arası sayfiye mirasını İstanbul'un mekânsal, toplumsal ve siyasal dönüşümleriyle ilişkilendirerek Ataköy'den Silivri'ye uzanan Güneybatı Kıyı Aksına odaklanmaktadır.

Hande Tulum Okur, 1950-1980 yılları arasında bahçeli apartmanların yaygınlaşmasının arka planındaki dinamikleri irdeleyerek, bu dönemde İstanbul Kadıköy'de inşa edilen bahçeli apartmanlara seçili örnekler üzerinden mercek tutmakta; kentsel dönüşüm baskısı altındaki bu konut tipolojisinin modern mimarlık mirası içindeki yerine ve korunmasının önemine dikkat çekmektedir.

Barınma pratiklerinin bir alt başlığı olarak otelleri ele alan ve Türkiye'de modern turizmin gelişiminde dönüm noktası oluşturan Hilton Otel'i'ni odağına alan çalışmada Hande Atmaca, Amerikan modernizminin İstanbul bağlamında hem mimari biçim hem de toplumsal yaşam üzerindeki dönüştürücü etkisini incelemektedir.

Zeynep Erdevci, 1980 sonrası Türkiye'de değişen politik ve ekonomik koşulları odağına aldığı çalışmada, neoliberal ekonomi politikaları ile postmodern mimari eğilimlerin kesişiminin İstanbul'un kent morfolojisi üzerindeki dönüştürücü etkisini Emlak Bankası'nın büyük ölçekli yerleşimleri üzerinden analiz etmektedir.

Murat Alaboz ise, 20. yüzyılda yaygın olarak kullanılan betonarme yapım sistemine sahip mimari mirasın taşıdığı teknolojik değeri vurgulayarak, Türkiye'de karşılaşılan koruma sorunları ve güncel müdahale yaklaşımlarını ele almaktadır.

Dosyanın zamansal çerçevesi yüzyıl ortasından bugüne uzansa da yazarların odağının özellikle 1950-1980 yılları arasına yoğunlaştığı göz ardı edilmemelidir. Bu yönelimin ardında yatan temel etken ise, söz konusu dönemde üretilen ve miras değeri taşıyan örneklerin günümüzde yok olma tehdidiyle karşı karşıya bulunmasıdır. Bugün rant odaklı kentsel dönüşüm baskısı altındaki bu mirasın geleceğe ulaşabilmesi; yalnızca geçmişle gelecek arasındaki sürekliliğin sağlanması açısından değil, aynı zamanda kentin farklı kültürel katmanlarını barındıran mimari mirasının bütüncül olarak korunması açısından da önem taşımaktadır.